

SIYOSIY ELITANING TEXNO-DETERMINISTIK RIVOJLANISH BOSQICHLARI.

Toshpo`latova Zuhra Nizom qizi

O`zbekiston Respublikasi Mirzo Ulug`bek nomidagi Toshkent davlat Milliy Universiteti “ Ijtimoiy fanlar fakulteti” , “ Siyosatshunoslik yo`nalishi” 3- kurs talabasi.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada siyosiy elitaning texno-determinizm asosida jamiyatlar bo`linishi natijasida siyosiy elitaning namoyon bo`lishi hamda ularning o`ziga xosligi haqida ma`lumotlar berilgan.*

Kalit so`z: *Texno-determinizm, ijtimoiy tuzilma, yagona sanoat jamiyati, superindustrial jamiyati, kapitalizm, sotsiolizm, monopolizm*

Siyosiy fanlarning bir qismi hisoblanmish siyosiy elita fanida siyosiy elitaning o`ziga xos rivojlanish nazariyasi mavjud. Ushbu rivojlanish nazariyasi fanda texno-deterministik rivojlanish nazariyasi deb ataladi. Ushbu nazariya XX asr 20-yillarida paydo bo`la boshlagan va XX asrning 60-70-yillarida keng tarqala boshlagan. Ushbu nazariyaning keng tarqalishida nazariya tarafdorlarining roli juda kata. Texno-determinizm nazariyasining namoyondalari: T. Veblen, D. Bernxeym, G. Simon, D. Bell, Toffler kabi namoyondalari mavjud. Bundan tashqari ushbu nazariya siyosiy elita nazariyalarining zamonaviy ko`rinishi hisoblanadi. Texno-determinizm elita rivojlanishini ilmiy-texnikaviy inqilob natijasida jamiyatlarning ko`rinishi o`zgarganidan so`ng, siyosiy elitaning ham ko`rinishi o`zgarganini yoqlab chiqdi.

Jamiyatlarning texno-determinizmga asosan bo`linishi beshta davrni o`z ichiga oladi:

1. Yagona sanoatlashgan jamiyat
2. Iqtisodiy o`shish jarayonidagi jamiyat
3. Yangi sanoatlashgan jamiyat
4. Postindustrial jamiyat
5. Superindustrial jamiyat

Ushbu davrlarda har bir jamiyat o`ziga xos tarzda o`z davriga moslagan holda siyosiy elita ko`rinishlari yuzaga kelgan. Yagona sanoat jamiyati bosqichida R. Aron o`z konsepsiyalarini ilgari surgan. Ushbu nazariyaning nazariy va uslubiy asosi texnologik determinizm tushunchasi -moddiy va ma'naviy dunyo hodisalarining ob'ektiv tabiiy munosabatlari va o'zaro bog'liqligi haqidagi falsafiy ta'limot hisoblanib, u texnologiyaning ijtimoiy rivojlanishdagi hal qiluvchi roli hisoblanadi. Aronga ko`ra, agrar jamiyatdan industrial jamiyatga o'tish ilmiy-texnik inqilob tufayli amalga oshiriladi. Ilmiy texnologiyalarni ishlab chiqarish va boshqarishga joriy etish natijasida ijtimoiy tuzilmaning tubdan o'zgarishi, jamiyatning rivojlanishining yangi, yuqori bosqichiga o'tishi kuzatiladi va siyosiy elita tashkil topishida muhim bosqich hisoblanadi.

Aronning fikricha, zamonaviy kapitalistik jamiyatda ikkinchi jahon urushidan keyin bir qator korxonalarni milliylashtirish natijasida vujudga kelgan jamoaviy sotsialistik mulk mavjud bo`ladi. U ortiqcha qiymatni har qanday sanoat jamiyatiga xos xisoblanadi. Kapitalizm ishchilarning ekspluatatsiyasiga, ortiqcha qiymatni olishga asoslanganligi uchun ayblanmoqda, ammo u sotsialistik jamiyatda ham xuddi shunday holat kuzatilgan. Kapitalizmda siyosiy elita vazifalari tadbirkorlar orqali shaxslar o'rtasida taqsimlanadi. Shu bilan birga, kapitalistlar ortiqcha qiymatning katta qismini ishlab chiqarishga sarflaydilar. Sotsialistik va kapitalistik jamiyatda "ishchi tomonidan yaratilgan qiymatning ortiqcha qismi butun jamiyatga qaytariladi" degan tendensiya mavjud bo`lib, ushbu tendensiya o`z vazifalarini oqlay olgan.

Texno-deterministik rivojlanish nazariyasining eng muhim bosqichlaridan yana biri bu- superindustrial jamiyatga o`tish va unda siyosiy elitaning namoyon bo`lishidir.

Ushbu nazariyaning nazariyotchisi Toffler hisoblanib, uning shu nazariyaga oid ilmiy kontsepsiyasi bir-birini o'zgartiradigan to'liqlarga o'xshash jamiyatning ketma-ket turlari g'oyasiga asoslanadi. "Uchinchi to'liq" (1981) kitobida Toffler sivilizatsiyalar evolyutsiyasida uchta to'liqni aniqlagan:

-Ovchilar va yig'uvchilar jamiyatidan agrar jamiyatga o'tish; ya`ni unda ijtimoiy tuzum qabilasidan ilk davlatlar bosqichiga o`tilishi va bunda elitarlashuvning ildiz otishi tushuniladi.

-Agrar jamiyatdan sanoat jamiyatiga o'tish; bunda asosan tashkil topgan davlatlarning agrar rivojlanishdan asosiy rivojlanishga, mamlakatga sanoatning kirib kelishi tushuniladi.

- Sanoatdan superindustrial jamiyatga yoki supersimvolik iqtisodiy tizimga o'tish - ramziy kapitaldan foydalanishga asoslangan yangi iqtisodiy tizim – bilim, axborot texnologiyalari va ilmiy g'oyalarni qo`llay olish. Rivojlangan texnologiyalarni amalda tadbiq eta olish.

Superindustrial jamiyatda siyosiy elitaning o`rni yanada konkretlashib, uning vazifalari aniq belgilab qo`yilgan bo`ladi. Shu asosda siyosiy elita o`z vazifalarini bajaradi hamda yuqori natijaga erisha oladi. Turli rivojlangan texnologiyalar joriy etilishi va ulardan foydalanish asosida jahon miqyosida texnikaga bo`lgan ehtiyoj hamda ulardan foydalana oladigan elitaga zaruriyat tug`iladi.

Bundan tashqari aholi migratsiyasining kuchayishi insonlarning hududga bo'lgan ehtiyojini susaytiradi, umrbod kasb odatiy holga aylanmaydi, lekin ularning davriy o'zgarishi - kasblarning traektoriyasi yuzaga keladi. Shuning uchun ham mulkka bo'lgan munosabatdagi tub o'zgarishlar ko`zga tashlanadi. Vaqtinchalik o'sish va jamiyat boyligining oshishi bilan mulk har qanday shaklda yo'qoladi. Iqtisodiy faoliyatning maqsadi foydani ko'paytirish emas, balki "psixologik qoniqish" dir, mulkka egalik qilishning "tabiiy" istagi buziladi, endi insonlar mablag` to`plashni emas, balki taassurotlarni to'plashni afzal ko`rishadi. Yuqori texnologiyalarning rivojlanishi va ma'lumotlarning erkin almashinuvi tufayli G'arb mamlakatlari sotsialistik mamlakatlar

imkoniyatlaridan bir necha baravar yuqori kuchli iqtisodiy salohiyatga ega bo'lishadi. Sotsialistik rivojlanish yo'liga yo'naltirilgan mamlakatlarda "inqilobiy vaziyat" vujudga keladi, chunki ishlab chiqarish munosabatlari ishlab chiqaruvchi kuchlarning rivojlanishiga to'sqinlik qilishi kuzatilmoqda. Toffler ushbu mamlakatlar uchun iqtisodiy islohotlarning uchta yo'nalishini belgilab bergan:

1. Mulkchilik shakllarini o'zgartirish, davlat mulkini monopollashtirishdan bosh tortish;

2. Markazlashtirilgan rejalashtirishdan voz kechish, chunki u iqtisodiy bo'lmagan tushunchalar bilan ishlaydi, tizimga nisbatan noto'g'ri ma'lumot beradi va buzadi;

3. Iqtisodiy rivojlanishning ustuvor yo'nalishlarini sanoat ishlab chiqarishidan aqliy mehnatga o'zgartirish.

Ushbu yo'nalishlar asosida superindustrial jamiyat quriladi va rivojlangan jamiyatdan, mukammal siyosiy elita tashkil topadi. Yangi tashkil etilgan siyosiy elita esa rivojlangan texnika va uslublar orqali jamiyat boshqaruvini o'z qo'llariga oladilar. Yangi jamiyatdagi yangi elita har qanday mamlakatni har tomonlama rivojlantira oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1 <https://studopedia.ru>

2 <https://biblotekar.ru>

3 <https://prezi.com>

4 <https://gtmarket.ru>

4. Акбаров, Х. Ў., Абдуллаев, Б. И., & Мирзаев, М. А. Ў. (2021). АКУСТИК СИГНАЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНГАН ҲОЛДА КЕСИШ ЖАРАЁНИДА КЕСУВЧИ АСБОБ МАТЕРИАЛЛАРИ ТАЪСИРИНИ ВА КЕСИШ ШАРОИТЛАРИНИ ЎРГАНИШ. *Scientific progress*, 2(2), 1614-1622.

5. Иванова, В. П., Цыпкина, В. В., Акбаров, Ф. А. У., Носирова, Д. А., & Муминов, Х. А. У. (2020). Влияние улучшения технологии изготовления токопроводящей жилы на эксплуатационный характеристики кабельно-проводниковой продукции. *Universum: технические науки*, (11-5 (80)), 29-34.

6. Akbarov, A. K. (2012). *Communication Approach in English Through the Internet*. Cambridge Scholars Publishing.

7. Ким, С. Г. (2022). ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ В ПОДГОТОВКЕ УЧАЩИХСЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ В ОБЛАСТИ ЗАЩИТЫ ОТ СИЛЬНЫХ ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЙ. *О'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 1(8), 11-14.

8. Turgunov, E., Abdumajidov, I. B. O. G., Anvarov, A. A. O. G., & Valiev, R. A. O. G. (2022). MOYLASH MATERIALLARINING QOVUSHQOQLIK XUSUSIYATLARIGA HARORAT TA'SIRINI O'RGANISH. *Academic research in educational sciences*, 3(1), 419-425.

9. Джина, Ж., & Личман, Е. Ю. (2021). СКРИПИЧНОЕ ИСКУССТВО СОВРЕМЕННОГО КАЗАХСТАНА. Студенческий форум, 10.
10. Горшкова, Е. А., & Акбаров, А. Н. О. (2021). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ АНТИКОРРУПЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ В СОВРЕМЕННОЙ РОССИИ. In Участие образовательных организаций в противодействии коррупции (pp. 43-48).
11. TAKHIROVA, F. A., ALIKHANOVA, N. M., KHAYDAROVA, F. A., ALIMOV, A. V., BERDYKULOVA, D. M., AKBAROV, Z. S., ... & ROMANOVA, L. D. БИМЕДИЦИНА ВА АМАЛИТ ЖУРНАЛИ ЖУРНАЛ БИМЕДИЦИНЫ И ПРАКТИКИ JOURNAL OF BIOMEDICINE AND PRACTICE.
12. Abdugafurovich, T. T. (2021). In The Process of Educating Students of the Faculty of Military Education in the Spirit of Patriotism the Invaluable Contribution and Significance of the Uzbek People to the Victory Over Fascism (Dedicated to the 76th anniversary of The Victory of the Seco. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HISTORY, 2(4), 90-93.
13. Турғунбоев, Т. А., & Убайдуллаев, С. С. (2022). БАТАНСЕВАРЛИК ВА МАЪНАВИЙ ТАРБИЯ ҲАҚИДА. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(11), 353-355.
14. Турғунбаев, Т. А. (2021). Вклад и значение узбекского народа в победу над фашизмом (к 76-летию Победы во Второй мировой войне). Молодой ученый, (18), 485-488.
15. Abdugafurovich, T. T. (2021). The Importance of Forbidden Islam in Spiritual Growth, Problems and Solutions. International Journal of Human Computing Studies, 3(1), 141-143.
16. Abdugafurovich, T. T. (2022). ЁШЛАРДА СОҒЛОМ МАФКУРА ВА БАТАНПАРВАРЛИК ТУЙҒУСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(8), 846-849.
17. Турғунбаев, Т. А., & Каримов, Ў. У. (2020). Ҳамма Нарса-Фронт Учун, Ҳамма Нарса-Ғалаба Учун!(Иккинчи Жаҳон Урушида Қозонилган Ғалабанинг 75 Йиллигига Бағишланади). Интернаука, (19-4), 52-53.
18. Abdugafurovich, T. T., & Shokhmukhammad, M. (2021). THE ROLE OF EDUCATING STUDENTS IN THE SPIRIT OF MILITARY PATRIOTISM IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 9(9), 126-130.
19. Abdugafurovich, T. T. (2021). The importance of pedagogical ideas in the formation of youth. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(4), 1066-1069.